

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2016-2019

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Markéta Eisenhammerová

Vzdělávání seniorů v domově pro seniory

Praha 2019

Vedoucí bakalářské práce:

Prof. PhDr. Viera Prusáková, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED STUDIES

2016-2019

BACHELOR THESIS

Markéta Eisenhammerová

Eduating older people in home for the elderly

Prague 2019

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Prof. PhDr. Viera Prusáková, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 18.02.2019

Jméno autorky: Markéta Eisenhammerová

Poděkování

Děkuji paní Prof. PhDr. Viře Prusákové, CSc., vedoucí mé bakalářské práce, za vedení, zájem, připomínky a čas, který mi věnovala.

Anotace

Tématem této práce je tedy problematika ve vzdělávání seniorů v domově pro seniory. Jejím cílem je v teoretické části charakterizovat domov pro seniory, popsat kvalifikaci pracovníků zabývajících se vzděláváním seniorů, definovat gerontagogiku a její význam a ukázat, jakým způsobem lze využívat volnočasové a vzdělávací aktivity seniorů pro zvyšování kvality života. Cílem praktické části bude prostřednictvím dotazníkového šetření zjistit, jak probíhá vzdělávání seniorů v konkrétních domovech pro seniory a na základě učiněných zjištění formulovat vlastní návrhy a doporučení ke zkoumané problematice.

Klíčová slova

Aktivity, domov pro seniory, senioři, sociální služby, terapie, vzdělávání, volný čas, stáří, péče

Annotation

The theme of this work is, therefore, the issue in the education of seniors in a home for the elderly. Its goal is to characterize the theoretical part of the home for the elderly, to describe the qualifications of the staff concerned with the education of the elderly, define gerontagogiku and its importance and show how you can take advantage of recreational and educational activities for seniors improving the quality of life. The aim of the practical part will be through the questionnaire survey to find out how training seniors in specific homes for the elderly and on the basis of the findings made to formulate its own proposals and recommendations to the studied issues.

Keywords

Activities, Retirement home, Seniors, Social Services, Therapy, Education, Leisure, Age, Care

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 CHARAKTERISTIKA DOMOVA PRO SENIORY	12
2 KVALIFIKACE PRACOVNÍKŮ ZABÝVAJÍCÍCH SE VZDĚLÁVÁNÍM SENIORŮ	20
3 GERONTAGOGIKA A JEJÍ VÝZNAM.....	23
4 VOLNOČASOVÉ A VZDĚLÁVACÍ AKTIVITY SENIORŮ	27
II PRAKTICKÁ ČÁST	32
5 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ.....	32
5.1 METODOLOGIE DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	32
5.2 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ.....	34
SEZNAM LITERATURY	48
SEZNAM TABULEK.....	51

ÚVOD

Tématem této práce je problematika vzdělávání seniorů v domově pro seniory. Jedná se o problematiku aktuální, přičemž aktuální ji činí především demografický vývoj posledních zhruba tří desetiletí, a je nutné ji zařadit do širšího kontextu. Současně je nezbytné stručně naznačit základní teoretická východiska předložené práce.

Cílem práce v praktické části je charakterizovat domov pro seniory, popsat kvalifikaci pracovníků, kteří se zabývají vzděláváním seniorů, definovat gerontagogiku a její význam a ukázat, jakým způsobem lze využít vzdělávacích a volnočasových aktivit pro zvýšení kvality života seniora. Cílem praktické části bude prostřednictvím dotazníkového setření zjistit, jak probíhá vzdělávání seniorů v konkrétních domovech a na základě zjištění formulovat vlastní návrhy a doporučení ke zkoumané problematice.

V České republice – ostatně jako ve všech vyspělých zemích současného světa – probíhá tzv. demografické stárnutí, což je složitý proces, pro který je charakteristické zvyšování počtu seniorů i jejich podílu na populaci, zvyšování naděje na dožití, malý podíl dětí a mládeže na populaci, což je primárně dáno plodností nízkou tak, že nezajistí ani prostou reprodukci počtu obyvatel státu a klesající podíl populace v produktivním věku. S určitým zjednodušením lze konstatovat, že v současné době podíl seniorů, tedy občanů ve věku nad 65 let, na celkové populaci České republiky činí již téměř pětinu, přičemž podle průběžně zveřejňovaných prognóz Českého statistického úřadu by se tento podíl měl do roku 2050 zvýšit až na plnou třetinu populace, v důsledku čehož adekvátně poklesne absolutní počet i podíl občanů v produktivním věku.

Hned v úvodu této práce je nutné zcela zásadně odmítnout vnímání seniorů jako neproduktivní složky populace. Rostoucí počet seniorů v sobě naopak skrývá potenciál, který je žádoucí otevřít a využívat ve prospěch celé společnosti.

Velmi zajímavým způsobem na potenciál seniorů a jejich význam pro společnost upozorňují Petr Sak a Karolína Kolesárová, podle kterých jsou senioři nositeli významných společenských funkcí. Ovšem „... nositelem společenských funkcí seniorů není každý jednotlivý senior, naopak mezi starou generací je značná část seniorů, kteří nejsou vzdělaní, zkušení, moudří, inteligentní ani tolerantní, ale naopak jsou nositeli

řady negativních vlastností a osobnostních charakteristik. Nesou důsledky celoživotního nekvalitního života a životního stylu, egoismu, konzumace alkoholu, kouření, lenosti v myšlení i vzdělávání, nerozvíjení své spirituality. Avšak stejně jako stačí, aby v písku řeky byly nepatrné částičky zlata pro to, aby byla řeka zlatonosná, stejně stačí, když nezastupitelné atributy stáří a moudrosti jsou jen ve zlomku generace seniorů. Funkce seniorů není dávat společnosti energii, ale korigovat a oponovat projekty mladších generací a nenechat společnost zapomenout na to, co je podstatné, co má v životě společnosti i jedince smysl, spojovat minulost s přítomností tam, kde chce mladá generace revolučně začínat od nuly, udržovat kontinuitu společnosti.“¹

Je však mimo jakoukoli pochybnost, že stávající model fungování sociálního státu a specificky pak důchodového systému v České republice je dlouhodobě neudržitelný, přičemž každý rok, o který je neustále odkládána jejich zásadní reforma, každá stokrata, o kterou je zvyšován starobní důchod, jen zvyšují riziko velmi negativních následků pro ekonomickou prosperitu a sociální stabilitu státu.

Ostatně podle Andrey Pokorné „... je nutné si uvědomit, že populace má na rozdíl od jedinců schopnost nejen nestárnout, ale dokonce mládnout. Jedinci stárnou biologicky a fatálně. Populace stárne strukturálně, tedy protože se mění jejich složení a narůstá podíl osob, které jsou považované za staré. Z tohoto důvodu je nepřiměřené, že dva tak odlišné procesy (biologické a strukturální stárnutí) se ve svém významu směřují a strukturální stárnutí je tzv. biologizováno a personifikováno, a tudíž považováno za něco, čeho je potřeba se obávat. Nicméně je jisté, že na demografické změny ve smyslu změny věkové struktury populace se společnost musí adekvátním způsobem připravit.“² Přípravu na stárnutí a na stáří je tedy nutné realizovat v dimenzi celospolečenské i individuální, přičemž vzdělávání se jeví jako vhodný prostředek.

Výše uvedené v evropském kontextu reflektuje např. Taťána Šrámková, podle které „... se v Evropské unii do roku 2050 zvýší počet lidí starších 65 let o 70 % a počet lidí starších 80 let dokonce o 170 %. Významným úkolem pro 21. století je přizpůsobit zdravotnictví potřebám stárnoucího obyvatelstva. U seniorů více let prožitých v dobrém zdravotním stavu znamená vyšší kvalitu života, větší nezávislost a možnost být aktivní.

---

¹ SAK, Petr. KOLESÁROVÁ, Karolína. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3850-5, str. 159

² POKORNÁ, Andrea. *Komunikace se seniory*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3271-8, str. 7

Lepší zdravotní stav seniorů představuje menší zátěž pro zdravotnictví a méně předčasných odchodů do důchodu ze zdravotních důvodů. Proto je důležitá tvorba programů vedoucích k podpoře zdravého, aktivního stárnutí populace.³

Potřebám stárnoucího obyvatelstva je zapotřebí přizpůsobit nejen zdravotnictví, ale obecněji celkový systém sociální péče, která v žádném případě nemusí spoléhat pouze na různé instituce a zařízení, nýbrž by měla ve vyšší míře než doposud klást důraz na individuální a rodinnou odpovědnost a aktivitu. Základním imperativem by pak mělo být zvyšování kvality života starých spoluobčanů.

Světová zdravotnická organizace v této souvislosti dlouhodobě prosazuje a propaguje koncept aktivního stárnutí, což je podle ní ucelený „... proces optimalizace příležitostí pro zdraví, participaci a bezpečí zaměřením na zvýšení kvality života v průběhu stárnutí. Aktivní stárnutí znamená plnohodnotné prožívání života i ve vyšším věku, odpovědný přístup ke zdraví, život ve zdraví a důstojnosti a s možností účastnit se dění ve společnosti. Aktivní stárnutí přispívá k omezení rizika vyčleňování a k posílení integrace seniorů do společnosti na všech úrovních.“⁴ Vzdělávání seniorů a produktivní využívání volného času přitom představují takové fenomény, které lze považovat za velice významné součásti konceptu aktivního stárnutí.

Problematiku stáří, stárnutí, života seniorů a jejich místa a významu ve státě však nemůžeme vnímat pouze z celospolečenské perspektivy, protože důležité je také hledisko individuální, které bere zřetel na potřeby konkrétních jednotlivců. V této souvislosti lze citovat např. konstatování Jany Mlýnkové, podle které „... stáří představuje v životě jedince velkou změnu. Na každou změnu, která nás v životě potká, je třeba se adaptovat, zvyknout si na ni, přijmout ji jako hotový fakt. Adaptace jedince na stáří závisí na mnoha faktorech, z nichž nejdůležitější je osobnost člověka, jeho aktivita během dosavadního života, zkušenosti a vlastní životní filosofie.“⁵

A je to opět vzdělávání, které jednotlivcům pomůže lépe se adaptovat na vlastní stáří. Ostatně – jak ve své práci zdůrazňují např. Naděždy Špatenkové a Lucie

---

³ ŠRÁMKOVÁ, na. *Poruchy sexuality u somaticky nemocných a jejich léčba*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4453-7, str. 181

⁴ HOLCZEROVÁ, Vladimíra. DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Volnočasové aktivity pro seniory*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4697-5, str. 23 – 24

⁵ MLÝNKOVÁ, Jana. *Péče o staré občany. Učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3872-7, str. 16

Smékalové – příprava na vlastní stáří „... znamená začít včas investovat do svého nového já tak, aby člověk – až ho postihnou problémy stáří – měl možnosti a zdroje potřebné k tomu, aby jim dokázal s úspěchem a efektivně čelit.“⁶

Na druhou stranu je však nutné objektivně připustit, že aktivnímu přístupu ke stáří a např. i intenzivnějšímu vzdělávání seniorů brání určité překážky. Podle Libuše Čeledové, Zdeňka Kalvacha a Rostislava Čevely se jedná především o samotnou povahu stáří, která „... je dvojnásobně dvojaká: zrání se prolíná s involucí, s ubýváním sil a aspekty biologické se prolínají se sociálními. Tento jeho rys má mimořádnou důležitost z hlediska jak pochopení, tak zneužití seniorské problematiky.“⁷ A bohužel také platí, jak uvádí např. Dagmar Dvořáčková, že „... společenská role seniorů je v České republice v současné době stále přinejlepším okrajová. Naše kultura pěstuje kult dětství a mládí. I přesto se může senior uplatnit jako pomocník a partner vůči mladším generacím své rodiny.“⁸ Sociální práce se seniory, zaměřená na vzdělávání a na využívání volného času, by tyto překážky mohla do jisté míry eliminovat.

---

⁶ ŠPATENKOVÁ, Naděžda. SMÉKALOVÁ, Lucie. *Edukace seniorů. Geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5446-8, str. 41

⁷ ČELEDOVÁ, Libuše. KALVACH, Zdeněk. ČVELA, Rostislav. *Úvod do gerontologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3404-3, str. 11

⁸ DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Kvalita života seniorů v domovech pro seniory*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4183-3, str. 53

I TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA DOMOVA PRO SENIORY

Text této kapitoly předložené práce lze stručně uvést citováním následujícího konstatování Marcely Hauke, která praví: „Při poskytování každé sociální služby se každodenně potýkáme s nejrůznějšími situacemi, které můžeme označit za problémové (či problematické). Zároveň hledáme správné cesty, jak je vyřešit, jaké k nim zaujmout stanovisko, jak je zvládnout. Každý z nás přistupuje k řešení po svém, neboť i problém každý vnímáme jinak. Neexistuje jediná možná metodika pro zvládání problémových situací či chování, stejně jako neexistuje jednotný popis toho, co je a co není problémové chování, a to i přesto, že lékařská věda problémové chování jednoznačně definuje. My však nepracujeme s diagnózami, nýbrž s nepříznivou sociální situací, potřebami, subjektivními pocity našich klientů i svými. Velmi moc záleží na vlastních zkušenostech, na osobní vyzrálosti, životní filosofii, na zvládnutí efektivní komunikace mezi sociálním pracovníkem a seniorem a také na podpoře vedení.“⁹

Právě citovaný text ukazuje, jak mnohoznačnou činností je právě profese sociálního pracovníka pomáhajícího např. seniorům a jak velmi při výkonu této profese záleží na dobré vůli a efektivní komunikaci mezi zainteresovanými.

Obrovský pokrok, kterého bylo v České republice v oblasti ústavní péče o seniory dosaženo od roku 1989, ve své práci výmluvným způsobem shrnuje Eva Malíková, která konstatuje, že i při letném poohlédnutí v časové linii zpět jasně vidíme, že se situace v oblasti poskytování sociálních služeb v posledních letech výrazně změnila k lepšímu, což je samozřejmě výrazně pozitivní fakt. Přitom ještě v nedávné minulosti tomu bylo jinak. Předchozí model poskytování sociálních služeb a pomoci totiž stál na zcela odlišných základech. Lidé s postižením, lidé staří a nemocní či již umírající byli izolováni v ústavech, a to převážně sociálních, ale i zdravotnických, přičemž existenci těchto skupin osob komunistický režim tabuizoval. Ale i společnost před nimi zavírala oči a snažila se udržet zdání, že mezi námi žijí jen zdraví, silní, výkonní a schopní jedinci. Společnost se tvářila, že když jsou staří a nemocní jedinci

---

⁹ HAUKE, Marcela. *Zvládání problémových situací se seniory nejen v pečovatelských službách*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5216-7, str. 7

izolování, tak je vše v naprostém pořádku, protože je o ně v ústavu jistě velmi dobře postaráno. To ale znamenalo direktivní přístup, rutinní skupinový systém péče bez hlubšího porozumění jednotlivým osobám jako individualitě, lidské bytosti, která má své potřeby a pocity, která vnímá, jak je o ni postaráno.¹⁰ Tak tomu již ale není.

Podle Dany Klevetové „... existuje řada seniorů, kteří si udržují své fyzické, psychické i společenské aktivity. Všem není tato schopnost dána, a tak je někdy starý člověk přehlížen, není mu dostatečně projeována úcta a respekt. Mnozí senioři jsou velmi závislí na péči své rodiny, která ji v mnoha případech není schopna zabezpečit či ji dokonce odmítá poskytovat a přesouvá ji na instituce zdravotní a sociální. Je také podceňován fakt, že mnoho dětí našich seniorů jsou sami senioři.“¹¹ A právě za této situace nastupují pobytové sociální služby pro seniory, především pak domovy pro seniory, které jim profesionálně zajišťují vysokou kvalitu života ve stáří.

Formy poskytování sociálních služeb pro seniory lze – jak ve své práci shrnují např. Vladimíra Holczerová a Dagmar Dvořáčková – rozdělit na služby pobytové, ambulantní nebo terénní. Pobytovými službami se v tomto případě rozumí takové služby, které jsou spojené s ubytováním v nejrůznějších zařízeních sociálních služeb. Ambulantními službami se pak míní takové služby, za kterými daná stará osoba dochází nebo je doprovázena či dopravována do zařízení sociálních služeb, přičemž součástí takové služby není ubytování. A konečně terénními službami se rozumí takové služby, které jsou dané osobě poskytovány v jejím přirozeném sociálním prostředí. Jestliže se soběstačnost určitého staršího člověka sníží natolik, že již nadále není možné, aby žil sám ve své původní domácnosti, přičemž pomoc ze strany rodinných příslušníků je nedostačující nebo úplně chybí, pak přichází na řadu péče institucionální. Výše uvedená dvojice odbornic však upozorňuje, že je velice důležité efektivně zamezit nevhodnému umístění seniorů do institucionální péče v takových případech, kdy to není nezbytně nutné a kdy může být příčinou buď špatná bytová situace v rodině, nebo nedostatečná

---

¹⁰ MALÍKOVÁ, Eva. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3148-3, str. 29

¹¹ KLEVETOVÁ, Jana. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0102-3, str. 10

nabídka sítě terénních služeb, s jejichž podporou a pomocí by mohl člověk vyznačující se specifickými potřebami setrvat ve svém přirozeném prostředí.¹²

Poskytování sociálních služeb pro seniory je v České republice v současné době samozřejmě podloženo legislativně. Rostislav Čevela, Zdeněk Kalvach a Libuše Čeledová v této souvislosti připomínají zákon č. 108/2006 Sbírky, o sociálních službách, ve znění zákona č. 366/2011 Sbírky, který upravuje podmínky poskytování pomoci a podpory fyzickým osobám v nepříznivé sociální situaci, a to prostřednictvím sociálních služeb a příspěvku na péči, podmínky pro vydání oprávnění k poskytování sociálních služeb, výkon veřejné správy v oblasti sociálních služeb, dále pak inspekci poskytování sociálních služeb a předpoklady pro výkon činnosti v sociálních službách a konečně předpoklady pro výkon činnosti pracovníka v sociálních službách, čili jinak řečeno pro výkon povolání sociálního pracovníka. Sociální služby se podle tohoto zákona – jak již ostatně bylo výše zmíněno – poskytují jako služby pobytové, ambulantní a terénní. Mezi zařízení sociálních služeb pak zákon o sociálních službách řadí centra denních služeb, denní stacionáře, týdenní stacionáře, domovy pro seniory, též domovy pro seniory se zvláštním režimem. Obecně pak zákon o sociálních službách stanoví, že služby sociální péče seniorům napomáhají zajistit jejich fyzickou a také psychickou soběstačnost, a to s cílem zajistit jim v co nejvyšší míře zapojení do běžného života společnosti, a v těch případech, kdy právě uvedené vylučuje zdravotní stav seniorů, zajistit jim důstojné prostředí a zacházení.¹³

Dana Klevetová – ovšem tentokrát společně s Irenou Dlabalovou – k výše uvedenému dodávají, že „... známé lidové rčení „doma je doma“ platí snad pro každého z nás. Téměř každý senior chce zůstat doma co nejdéle a být ve své vlastní domácnosti co nejvíce soběstačný.“¹⁴ V životě mnoha seniorů však může nastat okamžik, kdy to již není možné a senior musí, chtě nechtě, začít uvažovat o svém přesunu do pobytového zařízení poskytujícího sociální služby seniorům, typicky do domova pro seniory.

Pokud tedy pro konkrétního seniora již z různých důvodů není možné nebo bezpečné žít v domácím prostředí, je podle Dagmar Dvořáčkové postaven před velmi

---

¹² HOLCZEROVÁ, Vladimíra. DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Volnočasové aktivity pro seniory*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4697-5, str. 9

¹³ ČVELA, Rostislav. KALVACH, Zdeněk. ČELEDOVÁ, Libuše. *Sociální gerontologie. Úvod do problematiky*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3901-4, str. 156 – 157

¹⁴ KLEVETOVÁ, Dana. DLABALOVÁ, Irena. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-6642-3, str. 145

náročné rozhodnutí, a to před rozhodnutí, zda stráví zbytek svého života v některém z ústavních zařízení. V tomto novém prostředí se pak podle zmíněné autorky musí snažit přizpůsobit tamním podmínkám a najít nové kontakty. Senior však zde může být ohrožen ztrátou intimity, adaptačním šokem nebo tzv. syndromem poslední šance. Navíc je nutné vzít v úvah, že domovy pro seniory představují pouze jeden z článků v péči o seniory a jsou určeny zejména pro takové osoby, které mají sníženou soběstačnost z hlediska věku nebo zdravotního postižení, chronického duševního onemocnění či některého typu demence a jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc ze strany druhé osoby, tedy pečovatelského nebo zdravotnického personálu.¹⁵

Obecným posláním domovů pro seniory – jak ve své práci shrnují např. Vladimíra Holczerová a Dagmar Dvořáčková – je poskytovat podporu a pomoc seniorům a osobám se zdravotním postižením, kteří pro změny zdravotního stavu potřebují komplexní péči, která jim nemůže být zajištěna v jejich domácnosti za pomoci rodiny, či terénních nebo ambulantních sociálních služeb. Poskytování sociálních služeb v domovech pro seniory je přizpůsobeno individuálním potřebám a přáním uživatelů při zachování a respektování jejich důstojnosti a základních lidských práv. Aktivním působením je podporován dosavadní způsob života obyvatelů domova pro seniory, a to s udržením nebo rozvíjením sociálních kontaktů, ať již s jejich přirozeným sociálním prostředím, tedy rodinou, či místním společenstvím. Cílem sociálních služeb, které jsou poskytované v domovech pro seniory, je uživatel, který si uchová co nejdéle své schopnosti a dovednosti, který aktivním způsobem tráví svůj volný čas a využívání také dalších služeb mimo zařízení, spokojenost uživatelů s poskytovanými sociálními službami, respektování individuálních potřeb a přání uživatelů, poskytování kvalitního ubytování při zachování zásad respektování soukromí a svobodné volby. Cílem je rovněž individuální přístup ke každému klientovi na základě osobních cílů a přání, ale také respektování jedinečnosti a lidských práv, transparentnost, otevřenost, integrace, aktivizace k sebeuplatnění, soudržnost a podpora nezávislého života.¹⁶

---

¹⁵ DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Kvalita života seniorů v domovech pro seniory*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4183-3, str. 8

¹⁶ HOLCZEROVÁ, Vladimíra. DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Volnočasové aktivity pro seniory*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4697-5, str. 15

Některé druhy zařízení, které poskytují pobytové sociální služby pro seniory, ve své práci charakterizuje Eva Malíková, a to následující způsobem:¹⁷

- Domovy se zvláštním režimem: jedná se o specifickou pobytovou službu s celoročním režimem a provozem, která je v mnoha dílčích ohledech podobná domovům pro osoby se zdravotním postižením a klasickým domovům pro seniory. Odlišnost těchto zařízení spočívá ve vytvoření specifických podmínek zohledňující zvláštní potřeby osob s duševními nemocemi a osob závislých na návykových látkách, kterých však mezi seniory popravdě příliš mnoho není. Řada pobytových sociálních zařízení má část lůžkové kapacity vyčleněnou pro domov pro seniory a část uzpůsobenou pro domov se zvláštním režimem. V jednom pobytovém zařízení jsou k dispozici dva druhy pobytových služeb;¹⁸
- Chráněné bydlení: chráněné bydlení představuje velice moderní a přínosnou pobytovou službu pro osoby se zdravotním postižením, které potřebují pomoc jiné osoby. Uživatelům služba chráněného bydlení umožňuje žít samostatně v podmínkách velmi podobných standardnímu bydlení v bytě. Pracovník chráněného bydlení dohlíží a kontroluje, zda klient vše zvládá a v potřebném rozsahu zajišťuje pomoc při jednotlivých běžných i méně obvyklých činnostech;
- Sociální služby ve zdravotnických zařízeních ústavní péče: tyto služby jsou poskytovány v nemocnicích, léčebnách dlouhodobě nemocných či v léčebnách psychiatrických. Jsou určeny osobám vyžadujícím pomoc jiné osoby, které nemohou být propuštěny ze zdravotnického zařízení vzhledem ke své snížené soběstačnosti. Tato služba tvoří důležitou spojovací složku v návaznosti péče meziresortního charakteru, tedy mezi ukončenou zdravotní péčí a zahájením poskytování konkrétní sociální služby pobytového charakteru.

Vladimíra Holczerová a Dagmar Dvořáčková k výše uvedené klasifikaci různých zařízení poskytujících pobytové služby pro seniory dodávají následující. Jako typické pobytové zařízení samozřejmě označují domovy pro seniory, které poskytují své služby osobám, které mají sníženou soběstačnost zejména z důvodu věku a jejichž situace vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby. Dalším zařízením pak mohou

---

¹⁷ MALÍKOVÁ, Eva. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. Praha: Grada Publishing. 2011. ISBN 978-80-247-3148-3, str. 46

¹⁸ Podrobněji viz také BENEŠOVÁ, Dana. *Gerontagogika. Vybrané kapitoly*. Praha: Universita Jana Amose Komenského, 2014. ISBN 978-80-7452-039-6.

být domovy se zvláštním režimem, které poskytují služby osobám se sníženou soběstačností z důvodu chronického duševního onemocnění, závislosti na návykových látkách, osobám s demencí atd., zkrátka všem, kteří z těchto důvodů potřebují pomoc jiné fyzické osoby. Režim v těchto zařízeních je specificky uzpůsoben. Existují rovněž domovy pro osoby se zdravotním postižením, které poskytují pobytové služby těm osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení a jejichž situace rovněž vyžaduje pravidelnou pomoc jiné fyzické osoby.¹⁹

Někteří odborníci pak věnují specifickou pozornost problematice léčeben pro dlouhodobě nemocné, což sice nejsou domovy pro seniory, nicméně se jedná o ústavy, ve kterých mnozí senioři dlouhodobě pobývají a zaslouží si zde péči.

Iva Holmerová v této souvislosti konstatují, že tyto léčebny byly a jsou nedílnou součástí systému zdravotní péče o seniory v České republice. Tuto skutečnost podle zmíněného autorského kolektivu nelze zpochybňovat ani přes občasné snahy tato zařízení považovat primárně za zařízení sociální povahy. Nicméně výkonový systém, na který přecházelo financování zdravotnictví, jejich financování neobsáhl. Podle prvních norem v oblasti zdravotního pojištění, tedy podle zákona o všeobecném zdravotním pojištění z roku 1991 mělo být jejich financování zaručeno ze systému všeobecného zdravotního pojištění. Léčebny tak po určitou dobu stály mimo tehdy se rozvíjející systém všeobecného zdravotního pojištění, což jistě neblahým způsobem znamenalo možnosti jejich rozvoje.²⁰ V současné době je však již situace v tomto ohledu alespoň částečně napravena, takže zmíněná zařízení mohou zvyšovat kvalitu života seniorů.

Zkoumaná problematika se vyznačuje i významným etickým aspektem. Martina Venglářová a totiž zdůrazňují, že ústavní péči zvažují zejména takoví staří lidé, kteří žijí osaměle a nemohou již očekávat pomoc a péči ze strany své rodiny, protože rodina buď zcela chybí, nebo je nefunkční. Takový starý člověk však většinou neví, podle jakých kritérií by si měl vybrat konkrétní domov pro seniory. Ve stejných rozpacích se nacházejí i členové rodiny, kteří uvažují o ústavní péči pro svého seniora. Ideální by bylo, pokud by si mohl senior nebo jeho rodina vybrat z pestré nabídky zařízení různého

---

¹⁹ HOLCZEROVÁ, Vladimíra. DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Volnočasové aktivity pro seniory*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4697-5, str. 9 – 10

²⁰ HOLMEROVÁ, Iva. *Dlouhodobá péče. Geriatrické aspekty a kvalita*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5439-0, str. 14

zaměření. Uvedený autorský kolektiv prezentuje následující kritéria, která je třeba mít na paměti při rozhodování o ústavním zařízení.²¹

- Je zařízení otevřené pro návštěvy rodinných příslušníků bez různých omezení?
- Cítíte se jako příbuzní při prohlídce zařízení příjemně a jste vstřícně přijímáni?
- Usmívají se na vás pracovníci a dorozumívají se pohledem se svými klienty?
- Vypadá zařízení dobře, uklizeně, není tu něco nepříjemného vidět nebo cítit?
- Je dobré zařízení navštívit také v době podávání jídla, abychom mohli posoudit, že ti, kteří potřebují pomoc při jídle, ji také dostanu a že se o ně personál stará;
- Je vhodné se podívat také na to, jak funguje komunikace mezi jednotlivými pečujícími profesemi, jejichž protagonisté poskytují seniorům různé služby;
- Je možné v zařízení umístit klienta i pouze tzv. na zkoušku, aby si vše zjistil?
- Zeptejte se a nechte si ukázat jednotlivé aktivity, které jsou určeny klientům, jedná se především o kuchyňky, místnosti pro ruční práce, pro různé činnosti;
- Snaží se pečující personál co nejvíce podporovat samostatnost svých klientů?
- Je v zařízení respektována důstojnost seniorů a rovněž jejich osobní integrita?
- Je pečující personál vkusně a čistě oblečen a upraven? Jak oslovuje seniory?
- Jak spokojeně zdejší klienti vyhlíží? Jsou spokojeni skutečně jako doma?
- Budeme zde moci našeho seniora jako rodina pohodlně a často navštěvovat?
- A konečně je vhodné komunikovat s pokud možno co největším počtem zaměstnanců, protože na postoji k nám se nejlépe ukáže postoj ke klientům.²²

Andrea Pokorná se vyjadřuje k problematice vybavování interiéru v domovech pro seniory a obecněji ve všech zařízeních poskytujících péči o seniory. Podnětné a také motivující prostředí totiž sehrává významnou roli v průběhu života jedinců všech věkových kategorií. S ohledem na poznatky vývojové psychologie lze přitom velice jednoduše vymezit požadavky na potřebu motivujících prvků. Nepsaným pravidlem pro environmentální uspořádání je, že by prostředí, ve kterém je daný senior dlouhodobě ubytován, nebo se postupně stává jeho náhradním přirozeným sociálním prostředím, mělo být pokud možno co nejbližší jeho původnímu domácímu prostředí, což ovšem plně neplatí u seniorů s narušenými kognitivními funkcemi, psychogenními změnami

---

²¹ VENGLÁŘOVÁ, Martina. *Problematiké situace v péči o seniory. Příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-2170-5, str. 90

²² Podrobněji viz také BENEŠOVÁ, Dana. *Gerontagogika. Vybrané kapitoly*. Praha: Universita Jana Amose Komenského, 2014. ISBN 978-80-7452-039-6.

a projevy regrese, pro které je nutné prostředí specificky upravit.²³ Veškeré kroky v této oblasti by měly být vedeny snahou co nejvíce zvýšit kvalitu života seniorů. Pracovníci domovů pro seniory by proto na tuto oblast měli v rámci své profese obzvláště dbát.

Další odborníci pak zase zdůrazňují nutnost efektivní komunikace vedení a všech ostatních pracovníků domovů pro seniory s konkrétním zájemcem o sociální služby daným domovem pro seniory nabízené a poskytované.

Jednu z takových odbornic představuje např. Soňa Chloupková, která uvádí. „Máme a chceme našim klientům poskytovat kvalitní sociální služby. Abychom toto mohli splnit, musíme dobře se zájemcem o sociální služby vyjednat jeho potřeby, požadavky a srozumitelně mu musíme umět nabídnout to, co skutečně můžeme splnit. Pokud bychom tak neučinili, po uzavření smlouvy o poskytnutí sociální služby může dojít k různým problematickým situacím, které lze jen obtížně řešit. Dobře provedené jednání se zájemcem o sociální službu tak může sloužit i jako prevence konfliktů mezi klientem a poskytovatelem sociální služby, v praxi také často mezi rodinou klienta a poskytovatelem sociální služby. Je však dobré si uvědomit, že dobré vyjednání služby konflikty či stížnosti může minimalizovat, nikoli však úplně zcela odstranit.“²⁴

---

²³ POKORNÁ, Andrea. *Komunikace se seniory*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3271-8, str. 77 – 78

²⁴ CHLOUPKOVÁ, Soňa. *Jednání se zájemcem o službu sociální péče od A do Z*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4678-4, str. 9

2 KVALIFIKACE PRACOVNÍKŮ ZABÝVAJÍCÍCH SE VZDĚLÁVÁNÍM SENIORŮ

Podle Lenky Gulové platí, že sociální práce v posledních desetiletích zažívá „... obrovský rozvoj. Představa, že novodobá historie přinese blahobyt a nadbytek celým národům, se ukazuje jako mylná. Čím je lidstvo informovanější, v duševním i materiálním smyslu bohatší a má přístup k novým technologiím, jakoby narůstaly nové sociální problémy, které jedinec a skupiny nejsou schopné řešit vlastními silami. Objevují se nové sociální patologie, které svírají rodiny a celá společenství. Sociální práce se stále více specializuje, ale i přes tuto snahu příjemci její pomoci neubývají. Pozitivním aspektem může být představa, že se lidstvo humanizuje, když se péče o potřebné tak výrazně profesionalizovala. Na druhou stranu zažíváme určitou skepsi z mizejících rodinných a komunitních vazeb a sociálních sítí, které dokázaly přirozeně zachytit řadu lidí v nouzi, počínaje seniory, přes děti bez rodičů, po nemocné atd.“²⁵

Iva Kuzníková, které se ve své práci odvolávají na názory mnoha sociálních pracovníků z praxe, stručně předesílají, že v České republice doposud panuje nedostatečné vymezení pozice sociálních pracovníků a zejména pak sociálních pracovníků ve zdravotnictví, o ukotvení či nejasném poli působnosti. Důležité je proto se podle uvedeného autorského kolektivu primárně shodnout v rámci samotného oboru sociální péče. Zaměstnavatelům sociálních pracovníků je pak zapotřebí zdůrazňovat získané kompetence absolventů studijních oborů sociální práce vyšších odborných škol a universit. Je zapotřebí zdůrazňovat, že sociální pracovník by měl hlavně pomáhat.²⁶

Je však mimo jakoukoli pochybnost – jak zdůrazňují např. Gabriela Mahrová, Martina Venglářová – že vzdělávání v oblasti sociální práce prošlo po roce 1989 doslova převratným rozvojem, když expandovalo především universitní vzdělávání sociálních pracovníků. Již na počátku devadesátých let minulého století byl zpracován minimální standard pro vzdělávání v sociální práci, který uvádí, že absolvent studia musí mít takové teoretické znalosti z psychologie, sociologie, práva, sociální politiky, teorie a metod sociální práce, metodologie výzkumu a současně musí disponovat takovými komunikačními a psychosociálně-terapeutickými dovednostmi a samozřejmě

---

²⁵ GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce. Pro pedagogické obory*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3379-1, str. 9

²⁶ KUZNÍKOVÁ, Iva. *Sociální práce ve zdravotnictví*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-7067-3, str. 27

těž organizačními schopnostmi, aby byl způsobilý k výkonu individuální nebo skupinové práce s klientem, respektive s klienty, aby ve svém regionu dokázal provádět komunitní sociální práci a aby se mohl věnovat výzkumné činnosti.²⁷

S určitým zjednodušením – nicméně naprosto oprávněně – je možné doplnit, že všechny výše uvedené znalosti, dovednosti, schopnosti a kompetence by měly společně představovat jádro profesionální kvalifikace sociálního pracovníka i v současné době, což samozřejmě platí i pro sociální pracovníky zabývající se vzděláváním seniorů.

Markéta Elichová k výše uvedenému dodává, že v rámci kvalifikace sociálních pracovníků by měl být kladen mimořádný důraz zejména na praktické kompetence čili profesionální role. Podle zkušeností z praxe – podotýká Markéta Elichová – jsou právě takové kompetence pro sociálního pracovníka klíčové a na jejich rozvoj by se mělo dbát především. Schopnost rozvíjet účinnou komunikaci je přitom považována za základní stavební kámen dovedností, na nichž se staví další důležité kompetence. Druhou takto významnou kompetencí je schopnost orientovat se a plánovat postup, což zahrnuje též znalost potřeb a zdrojů, stanovení rizik a vymezení hranic spolupráce. Podpora seniora a pomoc k soběstačnosti představuje třetí z kompetencí, která vystihuje étos novodobé sociální práce a její zvládnutí je zásadní pro poskytování kvalitní sociální práce a péče. Sociální pracovník musí zvládnout fundovaně zasahovat a poskytovat služby, tedy dokázat fungovat i na úrovni systému sociálních služeb. Kompetence přispívat k práci organizace v sobě zahrnuje také utváření profesní identity pracovníka a fungování kultury příslušné organizace. Kompetence odborně růst je pro sociální pracovníky také zcela zásadní, což je zakotveno i v legislativě. Sociální práce je totiž oborem, který se neustále vyvíjí v mnoha různých směrech a sociální pracovník musí s tímto rozvojem tzv. držet krok. Schopnost a ochota dále se vzdělávat je proto vysoce ceněna.²⁸

Jana Kutnohorská, Martina Cichá a Radoslav Goldmann se podrobněji věnují např. problematice komunikativních a etických kompetencí sociálních pracovníků. Sociální pracovník by podle zmíněné autorské trojice měl být schopen věcně a správně a samozřejmě i přesně komunikovat v oboru sociální práce a v oborech souvisejících. Dále by měl být schopen adekvátním způsobem předávat informace sociálního

---

²⁷ MAHROVÁ, Gabriela. VENGLÁŘOVÁ, Martina a kol. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2138-5, str. 15

²⁸ ELICHOVÁ, Markéta. *Sociální práce. Aktuální otázky*. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0080-4, str. 68

charakteru veřejnosti prostřednictvím médií, ať již tak bude činit psaním různých článků v časopisech, novinách nebo na jejich internetových verzích, poskytováním rozhovorů v rozhlase, televizi atd. Dále by měl dobře znát a v rámci výkonu své profese také dodržovat etické kodexy v sociální práci a případně i ve zdravotnictví a bez výjimek ctít požadavek na důvěrnost informací o klientovi a jeho blízkých. Sociální pracovník ovšem musí být schopen rovněž ke svým klientům, jejich blízkým a svým kolegům přistupovat s empatií, dále být schopen efektivní a eticky přijatelné komunikace se svými klienty, jejich blízkými a opět též se svými kolegy. A konečně je nezbytné, aby sociální pracovník klientům naslouchal, poskytoval jim dostatečnou sociální a zejména emocionální oporu, která je pro poskytování sociálních služeb velmi důležitá.²⁹

Na kvalifikaci pracovníků zabývajících se vzděláváním seniorů lze usuzovat také podle obecného popisu práce sociálního pracovníka, který prezentuje např. Eva Malíková. Sociální pracovník se musí především řídit platnými zákonnými normami, vnitřními organizačními normami, směrnici a metodickými pokyny, musí důkladně znát organizační strukturu a náplň činnosti svého zařízení. Dále musí dodržovat všechny standardy kvality sociálních služeb, provádí edukaci zájemců, žadatelů, klientů, jejich příbuzných i dalších osob, přičemž provádí poradenství podle zákona. Sociální služby klientům vždy poskytuje na té nejvyšší odborné úrovni, zajišťuje sociální agendu zařízení a vede sociální dokumentaci jednotlivých klientů, trvale sleduje informace, nové odborné poznatky v sociální oblasti a uplatňuje je v rámci své praxe. Sociální pracovník rovněž zná dokonale náplň své práce a rozsah svých pravomocí, spolupracuje s dalšími pracovníky v příslušném zařízení a s pracovníky dalších institucí a úřadů, vede veškerou dokumentaci v souladu s předpisy, respektuje přání, požadavky nebo potřeby klientů, pokud je to ovšem reálně možné. Účastní se supervizí i vzdělávacích akcí. Při komunikaci dodržuje zásady emoční inteligence, sleduje problematické jevy atd.³⁰

---

²⁹ KUTNOHORSKÁ, Jana. CICHÁ, Martina. GOLDMANN, Radoslav. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-7874-7, str. 74

³⁰ MALÍKOVÁ, Eva. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3148-3, str. 87 – 88

3 GERONTAGOGIKA A JEJÍ VÝZNAM

Na úvod této kapitoly je nutné se alespoň stručným způsobem vyjádřit k určité terminologické nejednotnosti, která doposud panuje v oblasti věd zabývajících se problematikou vzdělávání a výchovy seniorů.

Naděžda Špatenková a Lucie Smékalová shrnují, že v odborné literatuře se můžeme setkat s tak různými pojmy, jako je např. gerontopedagogika, pedagogika starších lidí, pedagogika stárnutí, geragogika, gerontagogika, gerontogogika, geragogie, vzdělávací gerontologie, gerontologické vzdělávání, vzdělávání senior, dokonce také eldergogy a některé další. V užším pojetí gerontagogika podle výše zmíněné autorské dvojice doplňuje a rozšiřuje vědy o výchově na pomyslnou trojčlenku, kterou tvoří pedagogika, andragogika a právě gerontagogika. Zatímco pedagogika zaměřuje svoji pozornost na děti a dospívající mládež a andragogika na dospělé, pak gerontagogika svůj zájem obrací na seniory. V širším pojetí je pak předmětem gerontagogiky animace staršího člověka, jeho orientace v kritických uzlech životní dráhy či při jejím značně problémovém průběhu a celková péče o staršího člověka v různých oblastech.³¹

Autorská dvojice Andragogického slovníku gerontagogiku stručně definuje jako aplikovanou andragogickou disciplínu, která je zaměřená na výchovně-vzdělávací práci s dospělým a specificky pak se seniory, a to jak ve smyslu výchovy a vzdělávání ke stáří, učení se stárnout, tak především aktivizace a vzdělávání ve stáří. Samotný pojem gerontagogika pochází z řeckých slov *gerón*, což znamená stařec, a *agein*, což zase znamená vést. Gerontagogika je založena na požadavku výchovné pomoci ve stáří ve smyslu zvládnání životních situací. Cílovou skupinu neboli objekt gerontagogiku v tom nejširším pojetí nepředstavuje pouze starší generace, ale také dospělí v produktivním věku a dokonce i děti a mládež. Gerontagogika se zaměřuje rovněž na studium mezigeneračních vztahů a na tzv. mezigenerační učení. V užším pojetí se gerontagogika zaměřuje a orientuje pouze na edukaci ve stáří, což znamená, že se zaměřuje výlučně na vzdělávání seniorů a jejich aktivizaci. V rámci praxe gerontagogiky jsou využívány specifické programy celoživotního vzdělávání, realizované např. na universitách třetího věku, akademiích třetího věku, v klubech seniorů, dále rezidenčních zařízeních pro seniory atd. Využívá přitom metodické a didaktické postupy, které se snaží zohlednit

---

³¹ ŠPATENKOVÁ, Naděžda. SMÉKALOVÁ, Lucie. *Edukace seniorů. Geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5446-8, str. 17 – 18

specifické sociální situace, potřeby a zájmy seniorů, ale i psychická a fyzická omezení výkonu daná věkem. Hlavním cílem této disciplíny je zvyšovat kvalitu života jedince. Nedílnou součástí gerontagogiky je i poradenství, které se zabývá životní pomocí, krizovou intervencí, tedy sociálně-edukační praxí.³²

Hlavním předmětem zájmu gerontagogiky jsou podle Lokasze Tomczyka níže uvedené kategorie vědeckého poznání, které však zároveň vymezují tento obor vůči jiným pedagogickým nebo andragogickým disciplínám:³³

- Určování aktuálního pojmového obsahu terminologie související se vzděláváním a učením seniorů v moderní dynamicky se vyvíjející globalizované společnosti;
- Znázorňování možností, které skýtá učení v pozdějším věku, a to se zvláštním ohledem na otázky motivace a na potřeby cílové skupiny starých spoluobčanů;
- Charakteristika všech specifíků vyučování a učení se jedinců v seniorském věku;
- Popis průběhu edukačního procesu, včetně vnějších podmínek a vzdělávacích strategií v globálním, národním, regionálním, lokálním a individuálním měřítku;
- Umístění aktuálních a univerzálních obsahů edukace seniorů, realizované mimo jiné v nejrůznějších vzdělávacích institucích, a to v potřebném širším kontextu životní aktivity, mnohdy určené mírou sociálně-technického pokroku státu;
- Stanovení základních funkcí vzdělávání starších osob v seniorském věku;³⁴
- Podpora dalších forem učení jako jsou především sebevzdělávání a sebevýchova
- Učení se prostřednictvím vlastních biografických zkušeností.

Milan Beneš gerontagogiku neboli – jak on uvádí – gerontopedagogiku – do dnes již široké a bohaté skupiny andragogických disciplín. Podle tohoto autora je právě jednou z nejvíce diskutovaných otázek současnosti zařazení gerontagogiky do skupiny andragogických disciplín. Gerontagogika – podobně jako andragogika – totiž velmi těsně spolupracuje s celou řadou příbuzných disciplín a opěrných věd a čerpá z nich. Jedná se především o sociologii, psychologii, sociální psychologii, antropologii, ale také ekonomické vědy, demografii, dokonce i teorii managementu a řízení lidských zdrojů,

---

³² PRŮCHA, Jan. VETEŠKA, Jaroslav. *Andragogický slovník*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4, str. 117 – 118

³³ TOMCZYK, Lukasz. *Vzdělávání seniorů v oblasti nových médií*. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, 2015. ISBN 978-80-904531-9-7, str. 121 – 122

³⁴ Podrobněji viz také BENEŠOVÁ, Dana. *Gerontagogika. Vybrané kapitoly*. Praha: Universita Jana Amose Komenského, 2014. ISBN 978-80-7452-039-6.

různé marketingové teorie, teorie organizace a statistiku. Samozřejmě při tom všem vhodným způsobem zohledňuje filosofické myšlení a zejména filosofii výchovy.³⁵

Gerontagogika může – např. podle Dany Klevetové – ve vztahu k seniorům plnit především následující základní funkce:³⁶

- Preventivní funkce: v průběhu dospělosti je žádoucí realizovat taková opatření, která dokážou pozitivně ovlivnit průběh stáří bez chronických onemocnění, ale také bez duševních obtíží a dalších jistých problémů snižujících kvalitu života;
- Rehabilitační funkce: je zapotřebí se celoživotně a trvale věnovat pozornost udržení a posilování fyzických a duševních schopností jednotlivých seniorů;
- Posilovací funkce: najít volnočasové aktivity, probudit zájem o nové věci, naučit se znát své potřeby a umět je naplnit, nebát se požádat druhé o pomoc a přijmout svá omezení primárně daná seniorským věkem a tedy neduhy jej provázejícími;
- Anticipační funkce: gerontagogika by měla napomoci seniorům, aby se uměli připravit na budoucí změny, najít si nový životní styl.³⁷

Naděžda Špatenková a Lucie Smékalová – které preferují výraz geragogika – pak tuto disciplínu vymezují jako nauku o animaci seniorů, přičemž termín animace definují jako oduševňování, tedy nikdy nekončící humanizaci člověka, která se vztahuje jak na enkulturaci, tedy na získávání a rozvíjení kulturních kompetencí, tak rovněž na socializaci a resocializaci, tedy na optimalizaci sociálních pozic a rolí, a samozřejmě též na edukaci, tedy záměrné a cílevědomé formování člověka, jeho výchovu a vzdělávání. Animační působení přitom může být současně jak záměrné, tedy intencionální, tak nezáměrné, tedy funkcionální. Z tohoto komplexního pohledu podle výše zmíněné autorské dvojice vyplývá rovněž rostoucí význam gerontagogiky při zkoumání formativních vlivů na stárnoucího jedince a zejména pak při převádění funkčního, často spontánního, živelného formativního působení na působení záměrné, intencionální, tedy gerontagogicky záměrně řízené a sofistikovaným způsobem regulované.³⁸

---

³⁵ BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Praha: Nakladatelství Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4824-5, str. 53

³⁶ KLEVETOVÁ, Jana. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0102-3, str. 52

³⁷ Podrobněji viz také BENEŠOVÁ, Dana. *Gerontagogika. Vybrané kapitoly*. Praha: Universita Jana Amose Komenského, 2014. ISBN 978-80-7452-039-6.

³⁸ ŠPATENKOVÁ, Naděžda. SMÉKALOVÁ, Lucie. *Edukace seniorů. Geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5446-8, str. 19

Podle Lukasje Tomczyka je tím hlavním úkolem gerontagogiky podporování seniorů při adaptaci na stáří. Kromě toho se však tato věda podle zmíněného autora též zabývá diagnostikou životních podmínek starších osob, stanovením hlavních faktorů podmiňujících procesy stárnutí, určováním potřeb cílové skupiny, postupy a technikami péče o seniory, výchovou mladších generací ke stáří, gerontologickou prevencí, ale také gerontologickým poradenstvím, socializací lidí v pokročilém věku, terapií a rehabilitací seniorů, jejich profesní a sociální aktivizací, uspokojováním individuálních, ale také společenských potřeb seniorů i celé stárnoucí populace, přípravou na utrpení a smrt.³⁹

Na význam gerontagogiky v kontextu sociální práce upozorňuje např. Lenka Gulová, která vztah těchto dvou disciplín označuje jako zajímavý a potenciálně plodný. Gerontagogika totiž podle zmíněné odbornice poukazuje na modely úspěšného stárnutí, na negativní i pozitivní změny ve stáří, na aktivitu a aktivizaci psychických funkcí, na výchovu ke stáří v kontextu celoživotního vzdělávání, na podmínky výchovy a ovšem především vzdělávání seniorů, na institucionální, organizační a personální zabezpečení ve stáří atd. V konkrétních podmínkách České republiky by měla gerontagogika brát vždy v úvahu skutečnost, že současné, nastupující i budoucí generace seniorů jsou takovými generacemi, které alespoň část svého života prožily v nedobrych podmínkách československé komunistické diktatury.⁴⁰

Na závěr této kapitoly lze připomenout, že nosný teoretický vědní základ pro gerontagogiku poskytuje gerontologie. Jan Průcha a Jaroslav Veteška v této souvislosti stručně konstatují, že se jedná o nauku zabývající se stárnutím a stářím lidí, zkoumající souhrn poznatků o stárnutí a stáří z pohledu biologického, ale také demografického, psychologického, sociálního, kulturního a z mnoha dalších specifických aspektů. Dále oba uvedení odborníci upozorňují na potenciální význam geriatry, jejímž předmětem zájmu je rovněž stárnoucí a starý člověk ve zdraví, ale především v nemoci. Zhruba od devadesátých let minulého století se přitom gerontologie profiluje také jako zajímavě interdisciplinární obor v pregraduálním a postgraduálním studiu lékařů.⁴¹

---

³⁹ TOMCZYK, Lukasz. *Vzdělávání seniorů v oblasti nových médií*. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, 2015. ISBN 978-80-904531-9-7, str. 43

⁴⁰ GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce. Pro pedagogické obory*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3379-1, str. 67 – 68

⁴¹ PRŮCHA, Jan. VETEŠKA, Jaroslav. *Andragogický slovník*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4, str. 118

4 VOLNOČASOVÉ A VZDĚLÁVACÍ AKTIVITY SENIORŮ

Text této kapitoly lze uvést zamyšlením Martiny Hrozenské a Dagmar Dvořáčkové, podle kterých psychosociální stárnutí výrazně ovlivňuje schopnost všech seniorů adaptovat se na změny, které stáří přináší a mezi něž náleží především odchod do důchodu. Ten na jedné straně poskytuje prostor k oddechu, spánku a péči o sebe sama, na druhé straně však snižuje četnost sociálních kontaktů jedince. Současně dává prostor pro realizaci nových aktivit, zálib, rekreačních, volnočasových, ale též vyloženě vzdělávacích aktivit. Období důchodového věku je sice jen jedním obdobím života, kdy člověk může volný čas trávit takovým způsobem, jak si to přeje, nicméně obdobím významným. Mnohé osoby v důchodovém věku nepokračují v práci a svůj volný čas tráví nejrůznějšími způsoby. Podle zmíněných autorek by velkou část volného času seniorů měly zaujímat venkovní sportovní aktivity, které mohou pomoci navazovat nové a upevňovat stávající sociální kontakty a tím udržovat emocionální rovnováhu.⁴²

Dále je vhodné citovat následující konstatování Dany Klevetové: „Pro starší lidi má nesmírný význam jejich životní příběh, z něž čerpají v přítomnosti a o který významně opírají svou budoucnost. U starších osob bývají upevněny stereotypy, které často nechtějí měnit. Mnozí se vzpírají získávání nových vědomostí, vzpomínají na „staré zlaté časy“ a brání se zapojení do současného moderního života. Stává se, že své životní prožitky berou jako doma a vydávají je za praktickou životní zkušenost. To starého člověka někdy vede k zaujatosti a nedůvěře v okolí i k odlišnému náhledu na přijímání nových zkušeností. Moderní přístup ale usiluje o to, aby senior plánoval nejrůznější aktivity až do vysokého stáří; my ostatní u něj musíme najít správné motivační ptáky, aby chtěl o svůj rozvoj usilovat.“⁴³

Igor Tomeš, Kateřina Šámalová v této souvislosti konstatují, že důsledkem přechodu z produktivního do postproduktivního věku vzniká u seniorů do té doby zcela nepředstavitelné množství volného času. Ovšem dlouho očekávaný odpočinek od de facto každodenního pracovního zatížení a příležitost věnovat se zálibám, na které do té doby nebyl čas, může způsobit u některých čerstvě penzionovaných seniorů stres. Sice

---

⁴² HROZENSKÁ, Martina. DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4139-0, str. 43 – 44

⁴³ KLEVETOVÁ, Jana. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0102-3, str. 54

odchodem z práce jedinec získává minimálně osm hodin denně k libovolnému využití, ale na druhou stranu s tím přichází i určité prázdno a pocit nevyužitosti. Někteří senioři se proto vracejí do práce, ovšem nikoli z důvodu nedostatku peněz, nýbrž pro opětného získání smyslu dne, pocitu důležitosti a užitečnosti.⁴⁴

Základní premisou jakýchkoli vzdělávacích aktivit pro seniory je podle Naděždy Špatenkové a Lucie Smékalové skutečnost, že člověk je schopný se učit ve všech životních etapách, tedy rovněž ve stáří. Toto autoritativní tvrzení je obecně považováno za východisko veškerých edukačních aktivit pro seniory. Vzdělávání a učení se ve stáří však má podle uvedené dvojice odbornic určitá významná specifika. Tak např. rychlost, jistota a přesnost jako charakteristiky úspěšného učení dospělých nabývají ve starším věku určité proporcnosti, což znamená, že u seniorů sice dochází k poklesu rychlosti příjmu a zpracování informací, nicméně tuto ztrátu dokážou úspěšně nebo alespoň dostatečně kompenzovat přesností a jistotou, a především mnohem výraznějším pocitem odpovědnosti. Významnou roli v tomto ohledu sehrává otázka motivace, tedy otázka, zda je senior ke vzdělávání adekvátně motivován a zda je na něm zainteresován.⁴⁵

K této problematice se zajímavým způsobem vyjadřuje také Dana Klevetová, když zdůrazňuje, že proces učení ve stáří je odlišný od učení v jiném věku. Učivo se starým lidem již obtížně osvojuje, pokud nemá logickou strukturu a praktické využití. Krátkodobá paměť mnoha starým lidem přestává fungovat a ta dlouhodobá poznatky ukládá jen výběrovým způsobem. Dochází také ke zhoršení mechanické paměti, protože je nutné se zaměřit na posilování paměti logicko-smyslové. Ve stáří také u mnoha lidí převládá dřívější model osvojování poznatků prostým memorováním. Procvičování nebo upevňování nových poznatků potřebuje ve stáří více času. Snížený výkon starého člověka není primárně způsoben neschopností starého člověka učit se, nýbrž hlavně nejistotou, zda určitou činnost vůbec zvládne. Získané celoživotní pracovní dovednosti v některých oborech nelze ve stáří využít a senioři cítí vážné ohrožení sebevědomí či pocitu profesionální zdatnosti. Proto je důležité využít struktury jejich pohybových

---

⁴⁴ TOMEŠ, Igor. ŠÁMALOVÁ, Kateřina a kol. *Sociální souvislosti aktivního stáří*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3612-2, str. 183

⁴⁵ ŠPATENKOVÁ, Naděžda. SMÉKALOVÁ, Lucie. *Edukace seniorů. Geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5446-8, str. 72

vzorců z dřívější profese a dosáhnout zdokonalení v nových činnostech, typicky např. při práci s informačními a komunikačními technologiemi.⁴⁶

Kamil Janiš a Jitka Skopalová upozorňují, že i v případě seniorů je velice významná výchovně vzdělávací funkce volného času, přičemž zdůrazňují, že ani v jejich případě – tedy v případě jedinců, kteří jsou již dávno socializovaní – není vhodné bagatelizovat výchovnou složku volnočasových aktivit, protože výchova jako taková představuje nikdy neukončený proces. Volný čas společně s výchovou a hlavně sebevýchovou se stává významným předmětem zájmu pedagogiky volného času, přičemž pedagogické ovlivňování volného času je důležité v každé fázi lidského života, tedy i v seniorském věku. V seniorském věku však tento fenomén získává nový rozměr, a to primárně z toho důvodu, že organizované volnočasové aktivity, jsou zpravidla jediným místem a jedinou dobou, kde a kdy lze záměrně výchovně působit na seniora. Ve volném čase můžeme na seniory výchovně působit záměrně, nezáměrně, přímo, nepřímo i kombinací všeho uvedeného. Záměrné výchovné působení ve volném čase je zpravidla připravené, chtěné a sleduje formulované cíle nebo záměry.⁴⁷

Význam volného času pro kvalitu života seniorů je nutné chápat i v kontextu toho – jak konstatují např. Vladimíra Holczerová a Dagmar Dvořáčková – že mnozí lidé se dožívají věku přes 80 nebo dokonce 90 let, přičemž jsou stále plně soběstační, aktivní a produktivní, dokážou účinně pomáhat ostatním a jsou i osobně šťastní. Takoví lidé jsou živoucím důkazem toho, že stárnout lze i tzv. úspěšně, což znamená zachovat si šíři zájmů, udržovat se v aktivitě a v rovnováze s nezbytným odpočinkem, uspořádat si plně životní náplň podle svého dřívějšího zaměření tak, aby zahrnovala fyzickou i duševní činnost, být stále otevřen vůči novým poznatkům a usilovat o adaptaci na nové životní požadavky, udržovat pozitivní přátelské vztahy a navazovat vztahy nové, pomáhat svým dětem při výchově dětí, mít potěšení z dobrých věcí, které život dosud dává, všechno zvládat s životní moudrostí, která vyplývá z větší nezávislosti na okamžitých situacích a z pohledu na život v jeho celku. Ne všichni lidé jsou však moudří.⁴⁸

---

⁴⁶ KLEVETOVÁ, Jana. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0102-3, str. 54

⁴⁷ JANIŠ, Kamil. SKOPALOVÁ, Jitka. *Volný čas seniorů*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-47-5535-9, str. 26 – 27

⁴⁸ HOLCZEROVÁ, Vladimíra. DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Volnočasové aktivity pro seniory*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4697-5, str. 29

Jistě by bylo v mnoha ohledech navýsost žádoucí, aby aktivní participace seniorů na nejrůznějších vzdělávacích aktivitách představovala samozřejmou, naprosto nedílnou a integrální součást náplně jejich volného času.

Zajímavým způsobem se v této souvislosti vyjadřují Jan Průcha a Jaroslav Veteška, kteří hovoří o vzdělávání seniorů jako o takové oblasti teorie a praxe, která se zabývá intencionálním edukačním působením na jedince ve stáří. Mezi základní funkce vzdělávání v postproduktivním věku pak výše zmíněná autorská dvojice řadí výše již rovněž uvedené funkce preventivní, anticipační, rehabilitační a posilovací. Obecně pak platí, že vzdělávací aktivity přispívají v seniorském věku k pocitu důstojnosti, spokojenosti a naplnění sociálních potřeb, dále pak k integraci jedince do společnosti, snazšímu zvládnutí nových činností a úkolů a především pak ke zvyšování kvality života seniorů. Nejrůznější edukační aktivity realizované v rámci vzdělávání seniorů rovněž vcelku výrazným způsobem napomáhají k zajišťování úspěšného přechodu a adaptaci v rámci pozdějších vývojových etap, tedy velmi vysokého věku neboli kmetství, a stále přispívají k udržení a zlepšení duševního a fyzického zdraví.⁴⁹

Rovněž Kamil Janiš a Jitka Skopalová se zasazují za to, aby volnočasové aktivity seniorům přinášely pokud možno co nejširší zdravotní benefity, čímž by značně komplexnějším způsobem naplňovaly zdravotní funkci volného času, která je v případě seniorů stejně důležitá jako u ostatních věkových skupin obyvatelstva. Je zcela mimo jakoukoli pochybnost, že určité volnočasové aktivity přispívají k sociální a duševní pohodě seniorů tím, že staří lidé svůj volný čas tráví v kolektivu, že potkávají nové lidi, že se prostřednictvím volnočasových aktivit cítí stále užiteční atd. Z uvedeného důvodu lze podle výše zmíněné autorské dvojice některé volnočasové aktivity – např. prosté posezení v přátelské pohodě – pojímat jako pozitivní, i když přímo nijak nepřispívají k upevnování fyzického zdraví. Platí totiž, že i nefyzické volnočasové aktivity snižují deprese a úzkosti, přinášejí dobrou náladu, zvyšují sebevědomí a sebepojetí, zvyšují celkovou psychickou pohodu daného seniora a jeho životní spokojenost, ba dokonce je empiricky zjištěno, že zlepšují kognitivní funkce, a to nemalou měrou.⁵⁰

---

⁴⁹ PRŮCHA, Jan. VETEŠKA, Jaroslav. *Andragogický slovník*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4, str. 277

⁵⁰ JANIŠ, Kamil. SKOPALOVÁ, Jitka. *Volný čas seniorů*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-47-5535-9, str. 30

Na velmi zajímavý počin korespondující s tématem této kapitoly upozorňuje Dana Klevetová. Jedná se o tzv. university volného času, které na rozdíl od universit třetího věku nejsou věkově segregované, ale naopak jsou mezigenerační, čímž umožňují silnou sociální orientaci. Mohou se zde tak setkávat maminky na mateřské dovolené, invalidní i starobní důchodci, nezaměstnaní a další lidé, kteří disponují dostatkem volného času. University volného času obvykle nejsou vázány na konkrétní vysokou školu, takže jsou výrazně flexibilní. Často organisují tréninky paměti v domovech pro seniory, ale i vzdělávací semináře pro pečující personál. Takové aktivity jsou pro seniory žádoucí, přispívají k posilování jejich sebedůvěry, k lepší orientaci ve světě moderních technologií a nových poznatků, čímž působí pozitivně jako prevence poruch kognitivních funkcí, a tím také zlepšují kvalitu života ve stáří a umožňují plnohodnotný nezávislý život jedinců vyššího věku v dynamicky se měnící společnosti.⁵¹

Vzdělávání jakožto specifický způsob náplně volného času seniorů samozřejmě představuje velice důležitý aspekt a předpoklad zvyšující se kvality života. Nicméně pro význam vzdělávání není vhodné bagatelizovat význam pohybových aktivit, protože také ony představují specifický způsob rozvoje osobnosti seniora.

Pavel Slepíčka, Jiří Mudrák a Irena Slepíčková v této souvislosti konstatují, že pozitivní přínos pohybových aktivit pro život člověka je již obecně respektován, ovšem s prodlužující se délkou dožití bude jejich význam u seniorské populace nesporně růst, a to zejména v souvislosti s požadavkem zvyšovat kvalitu života pokud možno po co nejdelší dobu. Ne nadarmo je někdy seniorský věk označován jako slunný podzim života, při kterémžto pohledu na život jde především o to najít prostředky, které umožní naplnit přání přidat kvalitní život létům a nejen léta k životu bez jejich co nejkvalitnější náplně. Jedním z imperativů doby je proto udržet kvalitu života po co nejdelší dobu, a to nejen z hlediska tělesného, ale i duševního, kulturního a sociálního.⁵²

---

⁵¹ KLEVETOVÁ, Jana. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0102-3, str. 53 – 54

⁵² SLEPIČKA, Pavel. MUDRÁK, Jiří. SLEPIČKOVÁ, Irena. *Sport a pohyb v životě seniorů*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3110-3, str. 7 – 8

II PRAKTICKÁ ČÁST

5 DOTAZNÍKOVÉ ŠETŘENÍ

5.1 METODOLOGIE DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Dotazníkové šetření bylo pro potřeby této práce realizováno v průběhu měsíce února 2019, a to na území Zlínského kraje. Jeho cílem bylo zjistit, jak probíhá vzdělávání seniorů v konkrétních domovech pro seniory a jaké postoje ke vzdělávání a učení se senioři v domovech pro seniory zaujímají.

Jako respondenti byli vybráni senioři, kteří splňovali následující kritéria: pobyt v domově pro seniory po dobu nejméně čtyřadvacet měsíců před datem konání dotazníkového šetření, věk v době konání šetření minimálně sedmdesát let a dosažené vzdělání nejvýše středoškolské s maturitou. Ovšem nalezení dostatečného množství respondentů splňujících zmíněná kritéria a ochotných účastnit se šetření se nakonec ukázalo jako nikterak jednoduchá záležitost. Možní respondenti byli oslovoováni a pro realizaci dotazníkového šetření získáváni ve dvou typech domovů pro seniory. Zaprvé se jednalo o domovy pro seniory umístěné ve městech a zadruhé pak o domovy pro seniory fungující ve venkovských obcích Zlínského kraje.

Celkem bylo pro spolupráci na základě náhodného výběru – ovšem při splnění uvedených kritérií – získáno celkem 200 respondentů, kteří byli rozděleni do dvou základních skupin podle umístění domova seniorů ve městě či na vesnici a každá z nich pak ještě byla rozdělena na dvě podskupiny podle pohlaví respondentů. Celkový vzorek respondentů tak nakonec sestával ze čtyř skupin, z nichž každá čítala přesně 50 členů. Dosažení tohoto počtu bylo cílem autorky předložené práce.

Všem respondentům z řad oslovených seniorů byly v rámci dotazníkového šetření položeny otázky, které se týkají všeobecně literatury, využívání internetu k vyhledávání nových informací, učení se nových poznatků i manuálních prací, zda učení považují za dobrou náplň volného času, jestli mají domově vzdělávací aktivity, a jsou s jejich nabídkou spokojeni nebo by uvítali rozšíření nabízených aktivit.

V kontextu položených otázek a vzhledem k rozdělení respondentů z řad seniorů do čtyř základních skupin byly pro potřeby dotazníkového šetření formulovány následující pracovní hypotézy, podle kterých jsem chtěla, zjistit zda:

1. Závisí na množství vzdělávacích aktivit podle umístění domova pro seniory, senioři, kteří žijí ve městě, se budou více vzdělávat na rozdíl od seniorů v domově, který se nachází na venkově.
2. Závisí na pohlaví seniorů a ženy budou vyvíjet větší zájem o vzdělávací aktivitu než muži.

5.2 VYHODNOCENÍ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Ještě předtím, než bude prezentováno vyhodnocení dotazníkového šetření, je nutné učinit několik vysvětlujících poznámek ohledně termínů používaných v tabulkách níže. Nabídnutá odpověď „neutrální post.“ znamená neutrální postoj. Písmena M a V u označení skupiny respondentů pak znamenají město nebo venkov, tedy specifikují, zda daný senior žije v domově pro seniory ve městě či na vesnici.

1. Máte pozitivní vztah ke vzdělávání a učení?

Tabulka 1 Pozitivní vztah ke vzdělávání a učení

	Seniorky M	Senioři M	Seniorky V	Senioři V
Ano	86 %	88 %	86 %	88 %
Spíše ano	12 %	8 %	14 %	10 %
Neutrální post.	2 %	4 %	0 %	2 %
Spíše ne	0 %	0 %	0 %	0 %
Ne	0 %	0 %	0 %	0 %

Hned první položka dotazníkového šetření přinesla výrazně pozitivní výsledek, když nikdo z oslovených seniorů neuvedl, že by měl k učení se a vzdělávání negativní vztah, přičemž pouze minimum respondentů v tomto ohledu deklarovalo neutrální postoj. Tato skutečnost ovšem může být způsobena i tím, že senioři se dotazníkového šetření účastnili dobrovolně, přičemž lze předpokládat, že ti s negativním vztahem k učení se vzdělávání se dotazníkového šetření prostě nezúčastnili.

2. Čtete si rád/ráda beletrii?

Tabulka 2 Vztah k beletrii

	Seniorky M	Senioři M	Seniorky V	Senioři V
Ano	92 %	86 %	88 %	86 %
Spíše ano	8 %	12 %	12 %	10 %
Neutrální post.	0 %	2 %	0 %	4 %
Spíše ne	0 %	0 %	0 %	0 %
Ne	0 %	0 %	0 %	0 %

Mezi oslovenými respondenty v podstatě nenacházíme jediného jedince, který by rád nečetl beletrii, protože ani jeden z nich v případě této položky dotazníkového šetření nedeklaroval zápornou odpověď a podobně jako v předchozím případě jen minimum z nich uvedlo neutrální postoj. Dotazníkové šetření ovšem nezjišťovalo intenzitu čtení.

3. Čtete si rád/ráda odbornou literaturu?

Tabulka 3 Vztah k odborné literatuře

	Seniorky M	Senioři M	Seniorky V	Senioři V
Ano	22 %	24 %	20 %	22 %
Spíše ano	20 %	24 %	22 %	24 %
Neutrální post.	24 %	20 %	26 %	20 %
Spíše ne	22 %	20 %	22 %	18 %
Ne	12 %	12 %	10 %	16 %

V případě odborné literatury již máme co do činění s určitým poklesem zájmu o ni. Kladnou odpověď totiž v případě všech čtyř základních skupin respondentů celkem deklarovala vždy jen necelá polovina respondentů, zatímco zápornou odpověď zhruba třetina respondentů z každé skupiny. Ani v tomto případě tedy nebyly zaznamenány žádné výraznější rozdíly mezi skupinami, které by potvrzovaly pracovní hypotézy.

4. Čtete si pravidelně denní tisk?

Tabulka 4 Vztah k dennímu tisku

	Seniorky M	Senioři M	Seniorky V	Senioři V
Ano	24 %	22 %	20 %	24 %
Spíše ano	18 %	24 %	20 %	22 %
Neutrální post.	22 %	22 %	26 %	20 %
Spíše ne	24 %	20 %	24 %	18 %
Ne	12 %	12 %	10 %	16 %

Je zajímavé, že rozložení odpovědí u této položky dotazníkového šetření do značné míry koresponduje s rozložením odpovědí u položky předchozí, kde byli respondenti dotazováni na to, zda si čtou odbornou literaturu, což znamená, že ti respondenti, kteří výše uvedli, že čtou (a spíše čtou) odbornou literaturu, současně pravidelně čtou i denní tisk. Je tedy zřejmé, že mezi těmito dvěma aktivitami, které je možné označit jako vzdělávací, existuje určitá souvislost.

5. Sledujete zprávy také prostřednictvím internetu?

Tabulka 5 Internetové zpravodajství

	Seniorky M	Senioři M	Seniorky V	Senioři V
Ano	2 %	4 %	4 %	2 %
Spíše ano	4 %	4 %	2 %	4 %
Neutrální post.	0 %	0 %	0 %	0 %
Spíše ne	8 %	6 %	10 %	8 %
Ne	86 %	86 %	84 %	86 %

V případě této položky dotazníkového šetření máme co do činění se zcela jinou situací než u položek předchozích, protože zde zcela zásadním způsobem převažují záporné odpovědi, zatímco výše převažovaly či dokonce dominovaly odpovědi kladné. Je tedy zřejmé, že do domovů pro seniory, ve kterých aktuálně pobývají oslovení respondenti, internet sice zaveden byl, nicméně u klientů si větší oblibu zatím nenašel.

6. Využíváte internet pravidelně za účelem vzdělávání a učení se?

Tabulka 6 Využití internetu při vzdělávání a učení

	Seniorky M	Senioři M	Seniorky V	Senioři V
Ano	0 %	2 %	0 %	0 %
Spíše ano	0 %	0 %	0 %	0 %
Neutrální post.	0 %	0 %	0 %	0 %
Spíše ne	12 %	14 %	10 %	14 %
Ne	88 %	84 %	90 %	86 %

Bylo-li prostřednictvím předchozí položky dotazníkového šetření zjištěno, že jen velmi malé množství respondentů sleduje zprávy také prostřednictvím internetu, pak tato položka dotazníkového šetření přinesla zjištění, že internet za účelem vzdělávání nebo učení se pravidelně využívají všehovšudy pouhá 2 % mužů seniorů z města, reálně tedy jeden jediný respondent z celkového počtu 200. Výsledek u této a předchozí položky dotazníkového šetření může být způsoben vyšším věkem respondentů.

7. Učíte se rád/ráda nové poznatky?

Tabulka 7 Získávání nových poznatků

	Seniorky M	Senioři M	Seniorky V	Senioři V
Ano	84 %	84 %	86 %	86 %
Spíše ano	16 %	14 %	14 %	12 %
Neutrální post.	0 %	2 %	0 %	2 %
Spíše ne	0 %	0 %	0 %	0 %
Ne	0 %	0 %	0 %	0 %

Rozložení odpovědí u této položky dotazníkového šetření do značné míry koresponduje s rozložením odpovědí u položky první, kde byli respondenti dotazováni na to, zda mají pozitivní vztah ke vzdělávání a učení. Tato položka plní ve vztahu k první položce kontrolní funkci a získané výsledky tedy potvrzují celkově pozitivní obraz vztahu oslovených respondentů ke vzdělávání a učení se.

8. Učíte se rád/ráda i nové manuální dovednosti?

Tabulka 8 Učení se nových manuálních dovedností

	Seniorky M	Senioři M	Seniorky V	Senioři V
Ano	12 %	10 %	8 %	10 %
Spíše ano	12 %	12 %	14 %	12 %
Neutrální post.	18 %	22 %	20 %	24 %
Spíše ne	34 %	34 %	32 %	32 %
Ne	24 %	22 %	26 %	22 %

Z rozložení odpovědí u této položky dotazníkového šetření vyplývá, že do učení se novým manuálním dovednostem se osloveným respondentům příliš nechce, protože kladně se vyjádřila pouze zhruba čtvrtina z nich. Ovšem žádné výraznější rozdíly mezi jednotlivými skupinami respondentů ani tentokrát zjištěny nebyly.

9. Považujete vzdělávání a učení se za dobrou náplň volného času?

Tabulka 9 Vzdělávání a učení se ve volném čase

	Seniorky M	Senioři M	Seniorky V	Senioři V
Ano	90 %	88 %	86 %	88 %
Spíše ano	10 %	12 %	14 %	12 %
Neutrální post.	0 %	0 %	0 %	0 %
Spíše ne	0 %	0 %	0 %	0 %
Ne	0 %	0 %	0 %	0 %

Jednoznačné rozložení odpovědí u této položky dotazníkového šetření nás nenechává na pochybách, že v podstatě všichni oslovení respondenti bez výjimky považují vzdělávání a učení se za dobrou náplň volného času. Ani v tomto případě nebyly zaznamenány žádné výraznější rozdíly mezi jednotlivými skupinami respondentů.

10. Nabízí Vám Váš domov pro seniory vzdělávací aktivity?

Tabulka 10 Vzdělávací aktivity

	Seniorky M	Senioři M	Seniorky V	Senioři V
Ano	100 %	100 %	100 %	100 %
Spíše ano	0 %	0 %	0 %	0 %
Neutrální post.	0 %	0 %	0 %	0 %
Spíše ne	0 %	0 %	0 %	0 %
Ne	0 %	0 %	0 %	0 %

Rozložení odpovědí u této položky dotazníkového šetření snad ani není zapotřebí nijak komentovat. Je totiž mimo jakoukoli pochybnost, že všechny domovy seniorů, ve kterých právě pobývají respondenti, nabízejí svým klientům vzdělávací aktivity.

11. Jste s touto nabídkou spokojen/spokojena?

Tabulka 11 Spokojenost se vzdělávacími aktivitami

	Seniorky M	Senioři M	Seniorky V	Senioři V
Ano	38 %	36 %	40 %	36 %
Spíše ano	40 %	42 %	36 %	40 %
Neutrální post.	12 %	10 %	12 %	14 %
Spíše ne	10 %	12 %	12 %	10 %
Ne	0 %	0 %	0 %	0 %

Byť rozložení odpovědí u této položky dotazníkového šetření není tak jednoznačné jako u položky předchozí, přesto z něj vyplývá výrazně většinová spokojenost s nabídkou vzdělávacích aktivit, se kterou se na své klienty obracejí příslušné domovy pro seniory. Míra spokojenosti je u všech skupin zhruba tříčtvrtinová až čtyřpětinová. Jednoznačně zápornou odpověď nevedl žádný z respondentů.

12. Obsahuje tato nabídka i aktivity uměleckého charakteru?

Tabulka 12 Nabídka aktivit

	Seniorky M	Senioři M	Seniorky V	Senioři V
Ano	100 %	100 %	100 %	100 %
Spíše ano	0 %	0 %	0 %	0 %
Neutrální post.	0 %	0 %	0 %	0 %
Spíše ne	0 %	0 %	0 %	0 %
Ne	0 %	0 %	0 %	0 %

Je zřejmé, že nabídka vzdělávacích aktivit, se kterou se příslušné domovy pro seniory obracejí na své klienty, ve všech případech obsahuje i aktivity uměleckého charakteru.

13. Využíváte nabídku vzdělávacích aktivit poskytovanou Vaším domovem pro seniory?

Tabulka 13 Využití nabízených aktivit

	Seniorky M	Senioři M	Seniorky V	Senioři V
Ano	48 %	46 %	50 %	52 %
Spíše ano	52 %	54 %	50 %	48 %
Neutrální post.	0 %	0 %	0 %	0 %
Spíše ne	0 %	0 %	0 %	0 %
Ne	0 %	0 %	0 %	0 %

Prostřednictvím této položky dotazníkového šetření bylo zjištěno, že v podstatě všichni oslovení respondenti z řad seniorů využívají nabídky vzdělávacích aktivit, které jsou poskytované příslušnými domovy pro seniory. Všechny odpovědi byly rozděleny mezi jednoznačně kladnou a spíše kladnou variantu.

14. Uvítal/uvítala byste rozšíření nabídky vzdělávacích aktivit ve Vašem domově pro seniory?

Tabulka 14 Názor na rozšíření aktivit

	Seniorky M	Senioři M	Seniorky V	Senioři V
Ano	24 %	22 %	22 %	26 %
Spíše ano	26 %	26 %	30 %	26 %
Neutrální post.	50 %	52 %	48 %	48 %
Spíše ne	0 %	0 %	0 %	0 %
Ne	0 %	0 %	0 %	0 %

Jako zajímavost je nutné uvést, že neutrální postoj v případě této položky dotazníkového šetření deklarovali zhruba ti respondenti, kteří u předchozí položky dotazníkového šetření uvedli odpověď „spíše ano“. Zbývající respondenti, přibližně tedy polovina z nich, své odpovědi rozdělili mezi obě varianty kladných odpovědí.

15. Považujete vzdělávací aktivity za vhodnou příležitost pro rozšíření sociálních Vašich kontaktů?

Tabulka 15 Jak jsou vnímány vzdělávací aktivity

	Seniorky M	Senioři M	Seniorky V	Senioři V
Ano	86 %	88 %	86 %	84 %
Spíše ano	12 %	10 %	14 %	12 %
Neutrální post.	2 %	2 %	0 %	4 %
Spíše ne	0 %	0 %	0 %	0 %
Ne	0 %	0 %	0 %	0 %

Rozložení odpovědí u této položky dotazníkového šetření do značné míry koresponduje s rozložením odpovědí u položky č. 9, kde byli respondenti dotazováni na to, zda vzdělávání a učení se považují za dobrou náplň volného času. Je tedy zřejmé, že zhruba ve stejné míře senioři vzdělávací aktivity považují za vhodnou příležitost pro rozšíření sítě jejich sociálních kontaktů, což je pozitivní zjištění.

6 NÁVRHY A DOPORUČENÍ KE ZKOUMANÉ PROBLEMATICE

Nejdříve je nutné vyjádřit se ke stanoveným pracovním hypotézám:

1. Senioři v městských domovech budou mít více příležitostí ke vzdělávání a budou se aktivněji vzdělávat než senioři ve venkovských domovech.
2. Ženy seniorky budou ve vztahu ke vzdělávání a učení se vykazovat vyšší míru aktivity než jejich mužští kolegové senioři.

Na základě vyhodnocení dotazníkového šetření je nutné konstatovat, že ani jedna ze stanovených pracovních hypotéz nebyla potvrzena, protože ani u jedné položky dotazníkového šetření nebyly zaznamenány žádné výraznější rozdíly v rozložení odpovědí mezi jednotlivými skupinami respondentů z řad oslovených seniorů.

Co lze tedy doporučit a navrhnout ke zkoumané problematice?

Především je nutné poukázat na neudržitelnost stávajícího modelu fungování sociálního státu a specificky pak penzijního systému v České republice. Pokud občané České republiky chtějí zabránit zvyšování zadlužení státu a jeho možnému bankrotu, pokud nechtějí riskovat negativní následky socialistických experimentů se zvyšováním daní, pak se musí smířit se skutečností, že do starobního důchodu budou nastupovat později než současná generace seniorů a že pobírané starobní důchody budou v poměru k průměrné mzdě nižší než v současnosti. Jiné možnosti nám aktuální demografický vývoj charakteristický nízkou porodností a rostoucím počtem seniorů prostě nenabízí.

Z výše uvedeného jednoznačně vyplývá, že péče o seniory bude muset být příště postavena na imperativu osobní odpovědnosti jednotlivce za svůj vlastní osud a dále na imperativu odpovědnosti rodiny za své členy. V rámci osobní odpovědnosti budou muset jednotlivci nejen během celého produktivního života spořit a následně investovat finanční prostředky, které jim zajistí životní úroveň ve stáří, ale také neustále zvyšovat svoji kvalifikaci a rozvíjet osobnost prostřednictvím vzdělávání. Vzdělávání by totiž nemělo představovat pouze náplň volného času ve smyslu kratochvíle, nýbrž by mělo být cílené, uvědomělé a realizované intenzivně.

Role státu by měla spočívat především v umožnění a usnadnění toho, co bylo po celá tisíciletí v lidských společnostech přirozené, tedy v podpoře primární sociální

pomoci v rámci rodin na mezigenerační bázi. Měly by to být především jednotlivé rodiny a nikoli domovy seniorů – byť jakkoli profesionálně řízené – kde by měli senioři prožívat podzim svého života. I vzdělávání by se v takovém prostředí mohlo vyznačovat mezigeneračním charakterem, což by bylo prospěšné pro všechny zainteresované. Co se týče zmíněné podpory státu, lze jen stručně navrhnout, že cestu by mohlo představovat snížení v současné době již vysokého daňového zatížení občanů i firem a daňové úlevy pro ty rodiny, které by se rozhodly pečovat o své seniory.

ZÁVĚR

Cílem předložené práce bylo v její teoretické části charakterizovat domov pro seniory, popsat kvalifikaci pracovníků zabývajících se vzděláváním seniorů, definovat gerontagogiku a její význam a ukázat, jakým způsobem lze využívat volnočasové a vzdělávací aktivity seniorů pro zvyšování kvality života. Cílem praktické části pak bylo prostřednictvím dotazníkového šetření zjistit, jak probíhá vzdělávání seniorů v konkrétních domovech pro seniory a na základě učiněných zjištění formulovat vlastní návrhy a doporučení ke zkoumané problematice.

Na závěr práce lze zopakovat především následující.

Situace v oblasti poskytování sociálních služeb se v posledních letech výrazně změnila k lepšímu. Existuje sice řada seniorů, kteří si udržují své fyzické, psychické i společenské aktivity, ale všem není tato schopnost dána, a tak je někdy starý člověk přehlížen, není mu dostatečně projevována úcta a respekt. Mnozí senioři jsou velmi závislí na péči své rodiny, která ji v mnoha případech není schopna zabezpečit či ji dokonce odmítá poskytovat a přesouvá ji na instituce zdravotní a sociální. A právě za této situace nastupují pobytové sociální služby pro seniory, především pak domovy pro seniory, které jim profesionálně zajišťují vysokou kvalitu života ve stáří. Je však velice důležité efektivně zamezit nevhodnému umístění seniorů do institucionální péče v takových případech, kdy to není nezbytně nutné a kdy může být příčinou buď špatná bytová situace v rodině, nebo nedostatečná nabídka sítě terénních služeb. Téměř každý senior chce zůstat doma co nejdéle a být ve své vlastní domácnosti.

Obecným posláním domovů pro seniory je poskytovat podporu a pomoc seniorům a osobám se zdravotním postižením, kteří pro změny zdravotního stavu potřebují komplexní péči, která jim nemůže být zajištěna v jejich domácnosti za pomoci rodiny, či terénních nebo ambulantních sociálních služeb. Poskytování sociálních služeb v domovech pro seniory je přizpůsobeno individuálním potřebám a přáním uživatelů při zachování a respektování jejich důstojnosti a základních lidských práv. Aktivním působením je podporován dosavadní způsob života obyvatelů domova pro seniory, a to s udržením nebo rozvíjením sociálních kontaktů, ať již s jejich přirozeným sociálním prostředím, tedy rodinou, či místním společenstvím. Cílem sociálních služeb, které jsou poskytované v domovech pro seniory, je uživatel, který si uchová co nejdéle své

schopnosti a dovednosti, který aktivním způsobem tráví svůj volný čas a využívání také dalších služeb mimo zařízení, spokojenost uživatelů s poskytovanými sociálními službami, respektování individuálních potřeb a přání uživatelů, poskytování kvalitního ubytování při zachování zásad respektování soukromí a svobodné volby. Ústavní péči zvažují zejména takoví staří lidé, kteří žijí osaměle a nemohou již očekávat pomoc, péči ze strany své rodiny, protože rodina buď zcela chybí, nebo je nefunkční.

Sociální práce v posledních desetiletích zažívá obrovský rozvoj. V České republice doposud panuje nedostatečné vymezení pozice sociálních pracovníků. Je však mimo jakoukoli pochybnost, že vzdělávání v oblasti sociální práce prošlo po roce 1989 doslova převratným rozvojem, když expandovalo především universitní vzdělávání sociálních pracovníků. Již na počátku devadesátých let minulého století byl zpracován minimální standard pro vzdělávání v sociální práci, který uvádí, že absolvent studia musí mít takové teoretické znalosti z psychologie, sociologie, práva, sociální politiky, teorie a metod sociální práce, metodologie výzkumu a současně musí disponovat takovými komunikačními a psychosociálně-terapeutickými dovednostmi a samozřejmě též organizačními schopnostmi, aby byl způsobilý k výkonu individuální nebo skupinové práce s klientem, respektive s klienty, aby ve svém regionu dokázal provádět komunitní sociální práci a aby se mohl věnovat výzkumné činnosti. Kompetence odborně růst je pro sociální pracovníky také zcela zásadní.

Gerontagogiku definujeme jako aplikovanou andragogickou disciplínu, která je zaměřená na výchovně-vzdělávací práci s dospělým a specificky pak se seniory, a to jak ve smyslu výchovy a vzdělávání ke stáří, učení se stárnout, tak především aktivizace a vzdělávání ve stáří. Gerontagogika je založena na požadavku výchovné pomoci ve stáří ve smyslu zvládnutí životních situací. Cílovou skupinu nepředstavuje pouze starší generace, ale také dospělí v produktivním věku i děti a mládež. Gerontagogika se zaměřuje rovněž na studium mezigeneračních vztahů a na tzv. mezigenerační učení. V užším pojetí se gerontagogika zaměřuje a orientuje pouze na edukaci ve stáří, což znamená, že se zaměřuje výlučně na vzdělávání seniorů a jejich aktivizaci. V rámci praxe gerontagogiky jsou využívány specifické programy celoživotního vzdělávání, realizované např. na universitách třetího věku, akademiích třetího věku, v klubech seniorů, dále rezidenčních zařízeních pro seniory atd. Gerontagogika velmi těsně spolupracuje s celou řadou příbuzných disciplín a opěrných věd a čerpá z nich. Jedná se

především o sociologii, psychologii, sociální psychologii, antropologii, ale také ekonomické vědy, demografii, dokonce i teorii managementu a řízení lidských zdrojů, různé marketingové teorie, teorie organizace a statistiku. Samozřejmě při tom všem vhodným způsobem zohledňuje filosofické myšlení a filosofii výchovy. Hlavním úkolem gerontogiky je podporování seniorů při adaptaci na stáří.

Psychosociální stárnutí výrazně ovlivňuje schopnost všech seniorů adaptovat se na změny, které stáří přináší a mezi něž náleží především odchod do důchodu. Ten na jedné straně poskytuje prostor k oddechu, spánku a péči o sebe sama, na druhé straně však snižuje četnost sociálních kontaktů jedince. Současně dává prostor pro realizaci nových aktivit, zálib, rekreačních, volnočasových, ale též vyloženě vzdělávacích aktivit. Důsledkem přechodu z produktivního do postproduktivního věku vzniká u seniorů do té doby zcela nepředstavitelné množství volného času. Ovšem dlouho očekávaný odpočinek od každodenního pracovního zatížení a příležitost věnovat se zálibám, na které do té doby nebyl čas, může způsobit u některých čerstvě penzionovaných seniorů stres. Někteří senioři se proto vracejí do práce, ovšem nikoli z důvodu nedostatku peněz, nýbrž pro opětovného získání smyslu dne, pocitu důležitosti a užitečnosti.

Základní premisou jakýchkoli vzdělávacích aktivit pro seniory je skutečnost, že člověk je schopný se učit ve všech životních etapách, tedy rovněž ve stáří. Vzdělávání a učení se ve stáří však má určitá významná specifika. Tak např. rychlost, jistota a přesnost jako charakteristiky úspěšného učení dospělých nabývají ve starším věku určité proporcnosti, což znamená, že u seniorů sice dochází k poklesu rychlosti příjmu a zpracování informací, nicméně tuto ztrátu dokážou úspěšně nebo alespoň dostatečně kompenzovat přesností a jistotou, a především mnohem výraznějším pocitem odpovědnosti. Významnou roli v tomto ohledu sehrává otázka motivace. I v případě seniorů je velice významná výchovně vzdělávací funkce volného času, protože výchova jako taková představuje nikdy neukončený proces. Volný čas společně s výchovou a hlavně sebevýchovou se stává významným předmětem zájmu pedagogiky volného času, přičemž pedagogické ovlivňování volného času je důležité v každé fázi lidského života, tedy i v seniorském věku. Význam volného času pro kvalitu života seniorů je nutné chápat i v kontextu toho, že mnozí lidé se dožívají věku přes 80 nebo 90 let, přičemž jsou stále plně soběstační, aktivní a produktivní, dokážou účinně pomáhat ostatním a jsou i osobně šťastní. Takoví lidé jsou živoucím důkazem toho, že stárnout

lze i tzv. úspěšně, což znamená zachovat si šíři zájmů, udržovat se v aktivitě a v rovnováze s nezbytným odpočinkem, uspořádat si plně životní náplň podle svého dřívějšího zaměření tak, aby zahrnovala fyzickou i duševní činnost, být stále otevřen vůči novým poznatkům a usilovat o adaptaci na nové životní požadavky, udržovat pozitivní přátelské vztahy a navazovat vztahy nové, pomáhat svým dětem při výchově dětí, mít potěšení z dobrých věcí, všechno zvládat s životní moudrostí, která vyplývá z větší nezávislosti na okamžitých situacích a z pohledu na život v jeho celku.

SEZNAM LITERATURY

BENEŠ, Milan. *Andragogika*. Praha: Nakladatelství Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4824-5.

BENEŠOVÁ, Dana. *Gerontagogika. Vybrané kapitoly*. Praha: Universita Jana Amose Komenského, 2014. ISBN 978-80-7452-039-6.

ČELEDOVÁ, Libuše. KALVACH, Zdeněk. ČEVELA, Rostislav. *Úvod do gerontologie*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3404-3.

ČEVELA, Rostislav. KALVACH, Zdeněk. ČELEDOVÁ, Libuše. *Sociální gerontologie. Úvod do problematiky*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3901-4.

DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Kvalita života seniorů v domovech pro seniory*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-4183-3.

ELICHOVÁ, Markéta. *Sociální práce. Aktuální otázky*. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0080-4.

GULOVÁ, Lenka. *Sociální práce. Pro pedagogické obory*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3379-1.

HAUKE, Marcela. *Zvládání problémových situací se seniory nejen v pečovatelských službách*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5216-7.

HOLCZEROVÁ, Vladimíra. DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Volnočasové aktivity pro seniory*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4697-5.

HOLMEROVÁ, Iv. *Dlouhodobá péče. Geriatrické aspekty a kvalita*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-5439-0.

HROZENSKÁ, Martina. DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4139-0.

CHLOUPKOVÁ, Soňa. *Jednání se zájemcem o službu sociální péče od A do Z*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4678-4.

JANIŠ, Kamil. SKOPALOVÁ, Jitka. *Volný čas seniorů*. Praha: Grada Publishing, 2016. ISBN 978-80-47-5535-9.

KLEVETOVÁ, Dana. DLABALOVÁ, Irena. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-6642-3.

KLEVETOVÁ, Jana. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada Publishing, 2017. ISBN 978-80-271-0102-3.

KUTNOHORSKÁ, Jana. CICHÁ, Martina. GOLDMANN, Radoslav. *Etika pro zdravotně sociální pracovníky*. Praha: Nakladatelství Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-7874-7.

KUZNÍKOVÁ, Iva. *Sociální práce ve zdravotnictví*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-7067-3.

MAHROVÁ, Gabriela. VENGLÁŘOVÁ, Martina a kol. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*. Praha: Grada Publishing, 2008. ISBN 978-80-247-2138-5.

MALÍKOVÁ, Eva. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3148-3.

MLÝNKOVÁ, Jana. *Péče o staré občany. Učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3872-7.

POKORNÁ, Andrea. *Komunikace se seniory*. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 978-80-247-3271-8.

PRŮCHA, Jan. VETEŠKA, Jaroslav. *Andragogický slovník*. Praha: Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.

SAK, Petr. KOLESÁROVÁ, Karolína. *Sociologie stáří a seniorů*. Praha: Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3850-5.

SLEPIČKA, Pavel. MUDRÁK, Jiří. SLEPIČKOVÁ, Irena. *Sport a pohyb v životě seniorů*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3110-3.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda. SMÉKALOVÁ, Lucie. *Edukace seniorů. Geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada Publishing, 2015. ISBN 978-80-247-5446-8.

ŠRÁMKOVÁ, Taťána. *Poruchy sexuality u somaticky nemocných a jejich léčba*. Praha: Grada Publishing, 2013. ISBN 978-80-247-4453-7.

TOMCZYK, Lukasz. *Vzdělávání seniorů v oblasti nových médií*. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, 2015. ISBN 978-80-904531-9-7.

TOMEŠ, Igor. ŠÁMALOVÁ, Kateřina. *Sociální souvislosti aktivního stáří*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3612-2.

VENGLÁŘOVÁ, Martina. *Problematické situace v péči o seniory. Příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 978-80-247-2170-5.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Pozitivní vztah ke vzdělávání a učení	34
Tabulka 2 Vztah k beletrii	35
Tabulka 3 Vztah k odborné literatuře	35
Tabulka 4 Vztah k dennímu tisku.....	36
Tabulka 5 Internetové zpravodajství	36
Tabulka 6 Využití internetu při vzdělávání a učení.....	37
Tabulka 7 Získávání nových poznatků	37
Tabulka 8 Učení se nových manuálních dovedností	38
Tabulka 9 Vzdělávání a učení se ve volném čase	38
Tabulka 10 Vzdělávací aktivity	39
Tabulka 11 Spokojenost se vzdělávacími aktivitami	39
Tabulka 12 Nabídka aktivit	40
Tabulka 13 Využití nabízených aktivit.....	40
Tabulka 14 Náзор na rozšíření aktivit	41
Tabulka 15 Jak jsou vnímány vzdělávací aktivity.....	41

Příloha A – Dotazník

Dobrý den, jmenuji se Markéta Eisenhammerová a jsem studentkou Univerzity Jana Amose Komenského, obor Vzdělávání dospělých. Ráda bych Vás požádala o vyplnění dotazníku, který poslouží k získání potřebných dat k mé bakalářské práci s tématem Vzdělávání seniorů v domově pro seniory. Dotazník je anonymní, výsledky dotazníkového šetření budou sloužit pouze k účelům této práce.

MUŽ   ŽENA

MĚSTO   VESNICE

1. Máte pozitivní vztah ke vzdělávání a učení?
ANO – SPÍŠE ANO – NEUTRÁLNÍ – SPÍŠE NE - NE
2. Čtete si rád/ráda beletrii?
ANO – SPÍŠE ANO – NEUTRÁLNÍ – SPÍŠE NE - NE
3. Čtete si rád/ráda odbornou literaturu?
ANO – SPÍŠE ANO – NEUTRÁLNÍ – SPÍŠE NE – NE
4. Čtete si pravidelně denní tisk?
ANO – SPÍŠE ANO – NEUTRÁLNÍ – SPÍŠE NE - NE
5. Sledujete zprávy také prostřednictvím internetu?
ANO – SPÍŠE ANO – NEUTRÁLNÍ – SPÍŠE NE - NE
6. Využíváte internet pravidelně za účelem vzdělávání a učení se?
ANO – SPÍŠE ANO – NEUTRÁLNÍ – SPÍŠE NE - NE
7. Učíte se rád/ráda nové poznatky?
ANO – SPÍŠE ANO – NEUTRÁLNÍ – SPÍŠE NE - NE
8. Učíte se rád/ráda i nové manuální dovednosti?
ANO – SPÍŠE ANO – NEUTRÁLNÍ – SPÍŠE NE – NE
9. Považujete vzdělávání a učení se za dobrou náplň volného času?
ANO – SPÍŠE ANO – NEUTRÁLNÍ – SPÍŠE NE - NE

10. Nabízí Vám Váš domov pro seniory vzdělávací aktivity?
ANO – SPÍŠE ANO – NEUTRÁLNÍ – SPÍŠE NE - NE
11. Jste s touto nabídkou spokojen/spokojena?
ANO – SPÍŠE ANO – NEUTRÁLNÍ – SPÍŠE NE - NE
12. Obsahuje tato nabídka i aktivity uměleckého charakteru?
ANO – SPÍŠE ANO – NEUTRÁLNÍ – SPÍŠE NE - NE
13. Využíváte nabídku vzdělávacích aktivit poskytovanou Vaším domovem pro seniory?
ANO – SPÍŠE ANO – NEUTRÁLNÍ – SPÍŠE NE - NE
14. Uvítal/uvítala byste rozšíření nabídky vzdělávacích aktivit ve Vašem domově pro seniory?
ANO – SPÍŠE ANO – NEUTRÁLNÍ – SPÍŠE NE - NE
15. Považujete vzdělávací aktivity za vhodnou příležitost pro rozšíření sociálních Vašich kontaktů?
ANO – SPÍŠE ANO – NEUTRÁLNÍ – SPÍŠE NE - NE

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Markéta Eisenhammerová

Obor: Vzdělávání dospělých

Forma studia: kombinovaná

Název práce: Vzdělávání seniorů v domově pro seniory

Rok: 2019

Počet stran textu bez příloh: 41

Celkový počet stran příloh: 2

Počet titulů českých použitých zdrojů: 29

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 0

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Viera Prusáková, CSc.